

גדול המצווה ועושה (עבודה זרה ג)

גליון 460

בדף ב: דתני רב יוסף עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, מאי ראה, ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום, עמד והתירן וכו' (דף ג.) לומר שאף על פי שמקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר וכו' אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה.

וכתבו בתוס' (בד"ה גדול המצווה ועושה) פי' מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו, עכ"ל. והיינו דהמצווה חוץ מזה שיש לו שכר על עשיית המצוה יש לו שכר נוסף על הדאגה שיש לו שחייב לקיים המצוה ולהתגבר על היצר ואינו יכול לבחור ליבטל ממנה. וכן כתבו בקידושין (דף לא.) בד"ה גדול המצווה ועושה) לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאינו מצווה שיש לו פת בסלו שלא ירצה ינית. והיינו כדבריהם בסוגיין שיש תוספת שכר על הדאגה פן יעבור דלא כמי שאינו מצווה שאינו בלחץ, דאינו חייב אם אינו רוצה.

אמנם בתוס' הרא"ש (בקידושין שם) כתב לפי שדואג ומצטער תדיר שירא שמא יעבור וצריך לכופ את יצרו יותר ממי שאינו מצווה שאם ירצה ינית. הרי שהוסיף שיש גם קושי בעצם קיום המצוה שצריך לכופ יצרו יותר כי בזה שהוא מצווה היצר מתנגד ומקשה עליו, והיות והעשייה קשה יותר, לכן שכרו מרובה. ואע"פ שגם בתוס' בסוגיין הזכירו לבטל יצרו אבל אין כוונתם שהיצר מקשה עליהם יותר אלא כמו שכתבו בקידושין שלא הזכירו ביטול היצר אלא דיש דאגה שצריכים להתגבר ולעשות והיא הנותנת יותר שכר אבל לא שקיום המצוה צריך מאמץ יותר גדול משא"כ התוס' הרא"ש שהוסיף שצריך לכופ את יצרו יותר והיינו שעצם קיום המצוה יותר קשה כי היצר מקשה עליו.

וכשיטת התוס' כתב גם בתוס' ר' אלחנן וז"ל גדול המצווה ועושה לפי שעול המצוה מוטל עליו וצריך ע"כ לעשותו ואינו ברשות עצמו וכו'. (ולא הזכיר היצר כלל).

ובהגהות ר' יעקב עמדין (בקידושין) כתב על התוס' אבל יותר נראה משום דבמצווה יצה"ר מתגרה בו יותר ממי שאינו מצווה וכו'. הרי שכתב להדיא שהתוס' נקטו שגדול המצווה מצד הדאגה מהעול ולא מחמת הקושי להתגבר על היצר שמקשה עליו כשהוא מצווה.

בתוס' הרא"ש (בקידושין) הוסיף ועוד שאין הקב"ה צריך כלום לכל המצות אלא שאומר ונעשה רצונו הילכך המצווה ועושה הוא עושה רצון קונו אבל מי שאינו מצווה ועושה לא שייך לומר ביה עושה רצון קונו שהרי לא ציוה לו כלום, ומ"מ שכר יש.

והיינו דמצווה ועושה עושה רצון ד' ולכן מגיע לו שכר שעשה מה שד' ביקש ממנו משא"כ באינו מצווה ועושה שאין כאן עשיית רצון ד' שהרי לא ציוהו ולכן לא מגיע לו שכר אבל מ"מ שכר יש לו. וצ"ב למה.

בחי' הריטב"א (בקידושין) כתב פי' רבותינו ז"ל טעם הדבר שזה שטן מקטרגו כשהוא מצווה וכו' וכדברי התוס' הרא"ש (והיעב"ץ). ואח"כ הוסיף בשם רבינו הגדול שהמצות הן לזכותינו ומי שהוא מצווה קיים גזירת המלך ולפיכך שכרו הרבה יותר מזה שלא קיים מצות המלך, מכל מקום אף הוא ראוי לקבל שכר שהרי מוטב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצות הש"י. ודוקא במצוה שציוה הש"י לאחרים שיש לו בהן רצון אבל העושה מאליו מצות שלא צותה בהם תורה כלל זו היא שאמרו כל שאינו מצווה בדבר ועושהו נקרא הדיוט, עכ"ל. הרי שכתב בתוס' הרא"ש והוסיף שהאינו מצווה יש לו שכר כי סוף סוף עשה מצוה שד' ציוה, ויש בזה קיום רצונו למרות שלא ציוה אותו.

והנה בגמ' בקידושין אמר רב יוסף (שהיה סומא) מריש ה"א מאן דהוה אמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקידנא והא עבידנא. השתא דשמעיתה להא

דאמר ר' חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן.

מבואר בגמרא שרב יוסף סבר בתחילה שמגיע יותר שכר למי שאינו מצווה ועושה, שהרי עשה אע"פ שלא היה חייב משא"כ המצווה שחייב. ור' חנינא חידש שהאמת היא הפוכה.

מאידך בקונטרסי שיעורים (קידושין שיעור כ) הקשה על התוס' (בקידושין) למה להו הך טעמא (שדואג ומצטער) תיפוק להו כפשוטו דמי שמצווה ועושה הרי מקיים מצות הש"י משא"כ האינו מצווה הרי אינו עושה שום מצוה ומאי דמיון זה לזה ואדרבה יש מקום לומר דהאינו מצווה לא זה בלבד שאינו מקיים שום מצוה אלא שנקרא גם הדיוט וכדאיתא בירושלמי שבת (פ"א הל' ב) הובא בתוס' (מנחות לב: בד"ה הא מורידין) לענין שרטוט ס"ת ותפילין דכיון דלא בעו שרטוט אם משרטט נקרא הדיוט. ועוד הקשה על עצם הגמ' מאי קמ"ל ר' חנינא דגדול המצווה ועושה הא פשיטא היא דהמצווה מקיים מצוה והאינו מצווה אינו עושה כלום, וגם איך ס"ד דרב יוסף דאינו מצווה גדול יותר, וצ"ע.

והביא שם את דברי הריטב"א (הנ"ל) דבמצוה שאחרים מצווין בה אע"ג דהוא פטור ממנה מ"מ גם הוא ראוי לקבל שכר אבל העושה מאליו מצוה שלא צותה תורה כלל נקרא הדיוט. והסתפק בדברי הריטב"א כשעושה מצוה שאחרים מצווים בה האם הפשט שמקבל שכר אע"ג דאין כאן שום קיום מצוה (שהרי הוא אינו מצווה) או דילמא כיון דאחרים מצווים בה גם לדידיה מקרי חפצא דמצוה ועושה מצוה ואין הפטור אלא מצד הגברא אבל מצד הפעולה הרי היא מעשה מצוה גמורה.

והוסיף דיש בזה נפק"מ אם יכול לברך על מצוה כזאת, והאם אפשר להוציא שופר לרה"ר ביו"ט כדי לתקוע עבור אשה, דאי אין זה מעשה מצוה פשוט דלא הותרה מלאכת הוצאה דאורייתא בשבילה. והא דנשים סומכות רשות הרי אם אינו מעשה מצוה הרי אסור להשתמש בקדשים. ועוד נפק"מ אם יהיה מותר לאשה ללבוש כלאים בציצית, דאי לא הוי קיום מצוה פשיטא דאסורות לעבור על איסור כלאים.

והנה ברמב"ם (פ"י מלכים ה"י) כתב בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה (לא מהז' מצות) כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו וכו'. וכתב הרדב"ז ואם רצה לעשות באומרו שנצטוה עליה אין מניחין אותו לעשותה אלא אם עשאה כדי לקבל שכר כפי שאינו מצווה ועושה, וכן דקדק רבינו וכתב כדי לקבל שכר. ומ"מ במצות שצריכין קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה אני חוכך להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן, עכ"ל. מבואר ברדב"ז שהרמב"ם ס"ל שגוי שעושה מצוה משאר המצות מקבל שכר כמי שאינו מצווה ועושה.

אמנם באגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ז) כתב ופשוט שאין לגוי שום שכר בקיום מצוה שאין לו שייכות אצלה כגון תפילין ציציות סוכה ושופר ואכילת כשרות וכדו'. והוכיח מדברי הרמב"ם (שם ה"ט) דאין מניחין לגוי לחדש דת ולעשות מצות לעצמן, ובוודאי לא יקבל שכר על זה. ורק כתב שאם הגוי עושה את זה כדי לקבל שכר לא מונעין אותו אבל למעשה אינו מקבל שכר, ודלא כדברי הרדב"ז.

וביאר שבגוי שלא ניתן להם התורה לא הוי להם שום מעלה בקיום המצות שאינם מעשה מצות כלל. ורק לישראל שאף אלו שלא נצטוו כגון סומא מ"מ התורה ניתנה לכל היהודים, ולכן הוא נחשב מעשה מצוה, ורצון השי"ת הוא כשיעשו, ולכן יש להם שכר. והביא מהמאירי דמשמע ממנו דהגוי מקבל שכר וכתב שזה לא אפשרי וע"כ דיש איזה טעות סופר בדבריו. חזינן שר' משה למד שאם הוא מעשה מצוה שייך על זה שכר ובגוי שאינו מצווה כלל לא הוי מעשה מצוה ולכן אין לו שום שכר.

אלא דבאמת הרמב"ם בתשובות (פאר הדור סי' ס) כתב דמותר לישראל לעשות פריעה לעכו"ם דהא עכו"ם שעשה מצוה נותנין לו שכר מצוה אך אינו כמי שהוא מצווה הא מיהא שכר מצוה בידו. והיינו דאפי' שאין רצונו להתגיייר יש לו שכר על מצות מילה. הרי להדיא ברמב"ם שגם בגוי שייך שכר של אינו מצווה ועושה. וצריכים לומר שהיות ובעשיית מצוה יש קיום רצון ד' אז אפילו שהוא לא נצטוה מ"מ עשה רצונו ועל זה מגיע לו שכר. ואע"פ שהיה מקום לחלק בין ישראל שפטור לגוי שאינו שייך למצוה כלל בכל זאת ס"ל לרמב"ם שזה נחשב שעשה מצוה ולכן יקבל שכר.